

Terug naar Malpertus van Johan Sanctorum*

YVAN DE MAESSCHALCK

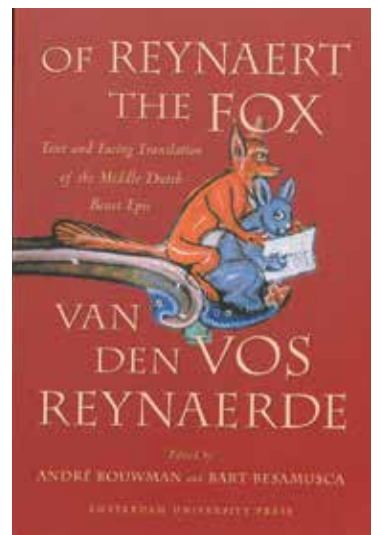
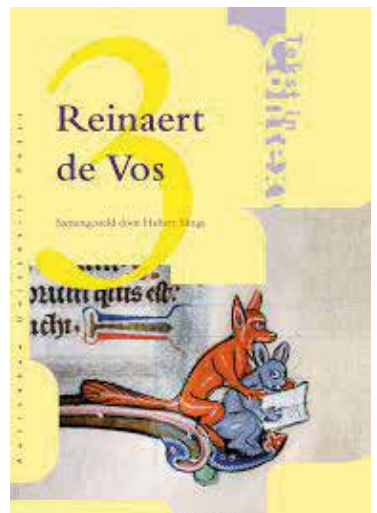
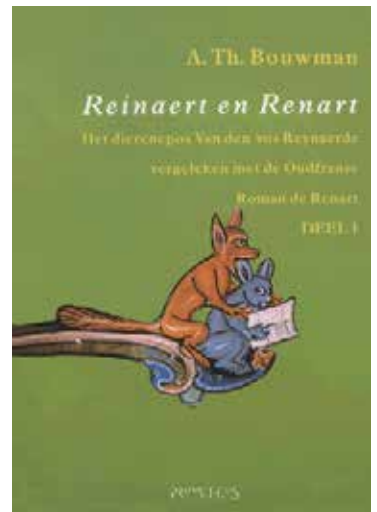

Voor een liefhebber van de *Reynaert*, in welke versie dan ook, is een titel als *Terug naar Malpertus*, vergezeld van een omslagillustratie waarop Reynaert de vos Cuwaert het credo leert zingen (afb. 1), zoiets als *gefundenes Fressen* of onweerstaanbaar lokaas. Zeker als de afbeelding erg gelijk op het beroemde marginaaltje uit het psalterium van Gwijde van Dampierre, dat bewaard wordt in de Brusselse Koninklijke Bibliotheek Albert I (hs. 10.607, fol. 86 r°). Die randillustratie is in allerlei studies over de *matière renardienne* terug te vinden, onder meer in *Reinaerts streken* (2002) van Jozef Janssens en Rik Van Daele (p. 60) en op de achterflap van *Van den vos Reynaerde. Het Comburgse handschrift* (1991) van J.D. Janssens e.a. De door Sanctorum gebruikte illustratie is die met vos en haas van folium 61r

van Ms. Dublin, Beatty Library 61 uit een Vlaams psalterium uit de tweede helft van de dertiende eeuw. Ze verscheen eerder ook al op de covers van het proefschrift van André Bouwman (Prometheus, 1991), de mooie ‘Tekst in Context 3’-uitgave van Hubert Slings (1999), en van

de in het Engels geannoteerde Reynaerttekst door André Bouwman en Bart Besamusca (Amsterdam University Press, 2009, met vertaling van Thea Summerfield) (afb. 2, 3 & 4). In Sanctorum's boek wordt ze nog een tweede keer breed afgedrukt op p. 14 en 15 (met een erg onhandige/onjuiste bronvermelding), waarmee allicht onderstreept wordt dat het een taboedoorbrekend boek betreft. De titel is overigens al even suggestief en doet, behalve aan Reynaerts 'beste van sinen borghen' (hs. A, 515), onwillekeurig denken aan soortgelijke titels als *Brideshead Revisited* (1945) van Evelyn Waugh, aan het lange herinneringsgedicht over Tintern Abbey (1798) van William Wordsworth, aan *Terug naar Oegstgeest* (1965) van Jan Wolkers en aan de dramaserie *Terug naar Oosterdonk* (1997).

Wie zich over de afgebeelde scène en de narratieve context ervan grondig wil informeren, kan onder meer terecht bij Hans Rijns, die er uitvoerig over publiceerde in *Tiecelijn* (1999, 4, p. 163-176; 2006, 4, p. 352-369). Zijn bijdragen 'Of hi den credo niet wel en las' en 'Het Cuwaertmotief. Sodomie in de *Reynaert*?' zijn ook opgenomen op de DBNL én zijn te raadplegen op de geactualiseerde website van het Reynaertgenootschap. Johan Sanctorum zelf geeft in zijn 'Proloog' tekst en uitleg bij het verhaal, de 'valse bodems en dubbelzinnige hints' (p. 10) en de 'pornografische accenten' in wat hij achtereenvolgens 'een spotdicht', 'een

groteske fabel, een ‘radicaal hekeldicht’ en een ‘satire’ noemt. Foutloos kan je zijn versie bezwaarlijk noemen, zeker niet wanneer hij meldt dat ‘de kater er zijn “klokkenspel” bij in[schiet]’ (p. 9). Maar de inleiding maakt wel duidelijk dat de lezer ‘elf opstellen’ te wachten staan waarin de vigerende ‘politieke correctheid’ en ‘wokeness’ van vandaag op de hak worden genomen. Even genadeloos, zo wordt gesuggereerd, als Reynaert de schijnorde van Nobel en zijn medestanders ontmaskert in het Middelnederlandse vossenverhaal.

In de elf opstellen, die stuk voor stuk polemisch of pamflettair van aard zijn, komen allerlei aspecten van de ‘deugcultuur’, het ‘islamogauchisme’ en ‘een mediagestuurde politieke correctheid’ (p. 29) én de uit het officiële discours geweerde ‘haattaa’ aan bod. Vaak zijn de uitgangspunten anekdotisch, maar de eraan vastgeknoopte conclusies of veralgemenende beschouwingen zijn het allerminst. Daarbij moet ‘heel de door de overheid aangestuurde linkse poco-ideologie’ het ontgelden (p. 83), en dat is heel wat. Sanctorum schuwt provocerende uitspraken aan het adres van religieuze en profane instellingen niet en noemt daarbij vaak onomwonden man en paard. Door in te zoomen op recente casussen tracht hij aan te tonen hoe het vermeende sérieux van een eenzijdig linksgeoriënteerde ideologie alle humor, satire en ironie in de kiem smoort. Wie naar nuances en grijstinten zoekt, zal die niet vinden in deze verzameling ‘essays’.

Dat laatste neemt niet weg dat de auteur ook opmerkingen maakt die aan het denken zetten en de potsierlijke kant van sommige maatschappelijke verschijnselen scherpstelt. Zo valt zijn waarschuwing voor ‘een alomvattende controle op woord en beeld’ door een arbitrerende overheid (p. 35-36), niet zomaar te worden weggewuifd. Wat de gevolgen zouden kunnen zijn van te veel greep op de taal was al te lezen in George Orwells politieke dystopie *Nineteen Eighty-Four* (1949) en wordt nogmaals in beeld gebracht in Dave Eggers’ indrukwekkende toekomstroman *The Every* (2021), het huiveringwekkende vervolg op *The Circle* (2013), waarbij ik even voorbijga aan relevante taalkundige beschouwingen ter zake van onder anderen Jan Blommaert, bijvoorbeeld in *Let op je woorden* (2016).

Desondanks valt een aanzienlijk aantal halve waarheden en onwaarheden zeer te betreuren, zoals de mededeling dat ‘het middeleeuwse christendom een panische schrik van vrouwen had en hen zelfs gewoon op de brandstapel gooide’ (p. 99). Dat de heksenjacht eigenlijk een fenomeen is van ná de middeleeuwen, met een triest hoogtepunt in de zeventiende eeuw, lijkt de auteur niet te deren. Grondiger bronnenonderzoek en verwijzingen naar de gebruikte bronnen hadden een en ander zeker beter kunnen plaatsen en, vooral, enigszins nuanceren. Maar daar was het hem wellicht niet om te doen. Wel om het neersabelen van vele, zo mogelijk alle, heilige huisjes in het huidige maatschappelijke debat (betreffende censuur, vrouwenrechten, inclusie, genderidentiteit, diversiteit, racisme, seksisme, Charlie Hebdo, dekolonisering enzovoort). Als hilarisch pamflet is het boek ongetwijfeld een schot in de roos, al schiet de auteur een enkele keer in eigen voet wanneer hij het ‘absoluut onvermogen’ gispt van de mensen ‘om nog maar één zin foutloos te schrijven’ (p. 42), maar het zelf heeft over een ‘gynaeco-theologische uitwijding’ (p. 104), waar toch ‘uitweiding’ zou moeten staan. Tenzij ik de bijtende humor van deze frase niet begrepen heb. In ieder geval vraagt dit boek van de lezer de nodige ruimdenkendheid en een gezonde portie relativiseringsvermogen. En zin voor humor, uiteraard.

**Met dank aan Rik Van Daele voor een paar bibliografische aanvullingen/suggesties.*

Johan Sanctorum, *Terug naar Malpertus. Over humor en satire in woke-tijden*, Antwerpen, Doorbraak, 2021, 125 p.

FOR RENT
CONTACT
1015

®

AM
ELCO